

TOELICHTING BIJ HET VERHAAL "Bái +t hèrtvür."

In het boek van J.A.Leopold en L.Leopold 3 "Van de Schelde tot de Weichsel" (Groningen 1882), staat in het 1= deel (blz.343 t.e.m.346) dit verhaal uit Gemert.

Ik heb geprobeerd om het verhaal om te zetten in het Gemerts zoals het nu uitgesproken wordt, d.w.z. hier en daar heb ik wel een en ander moeten veranderen.

Dit veranderen heb ik moeten doen

- 1) omdat het Gemerts sinds 1882 wel wat veranderd is.
- 2) omdat de schrijver waarschijnlijk verschillende vergissingen heeft gemaakt.

Wat betreft de schrijver: onder het verhaal staan de initialen A.W. Ik weet dus niet wie het geschreven heeft.

Misschien kunnen we in een latere aflevering van Gemerts Heem de originele tekst van 1882 geven, zodat u kunt vergelijken, wat er zoal veranderd is en welke vergissingen de schrijver heeft gemaakt bij het optekenen (zoals ik waarschijnlijk ook fouten schrijf).

Het is in ieder geval voor mij en ook voor u een goede oefening om het Gemerts alfabet onder de knie te krijgen.

Over de spelling van het Gemerts kunt u het een an ander vinden in Gemerts Heem Nr. 42, blz. 14 t.e.m. 20.

Let u vooral op de volgende punten:

- 1) We schrijven geen dubbele medeklinker, omdat we verschillende tekens hebben voor korte en lange klinkers (bòt+ = botten, bòdt+ = boten).
- 2) Bij het spreken komen er wel eens overgangsklanken voor, b.v. zE-nÉk tegenover Ék sE (ik zei).

Ook verandert er wel eens een klank onder de invloed van de voorafgaande klank:

EksE (ik zei): s in plaats van z, onder invloed van de voorafgaande k. d+m boeur: in plaats van n, onder invloed van de volgende b.

Voor de duidelijkheid zijn er af en toe streepjes(-) aangebracht tussen overgangsklanken.

- 3) Meestal heb ik voor de leesbaarheid hoofdletters aan het begin v/d regels en bij eigennamen gebruikt, tenzij dit onverenigbaar was met het spellingsysteem, (b.v.: een É, want dan staat er ook een andere klank. Bij de medeklinkers is er natuurlijk geen moeilijkheid.)

Let vooral op de volgende tekens:

- Ē zoals in Ēk (= ik).
 Ē zoals in gĒm+rt (= Gemert).
 ĒĒ zoals in BĒĒk (= Beek en Donk).
 ĒĒ zoals in ĒĒn, twĒĒ (=een, twee).
 oeu zoals in boeur, toeu (= boer, toe).
 x zoals in tðx, nðx (= toch, nog).
 + zoals in lðôp+, n+ mènš (= lopen, een man).

Ik hoop dat u, ondanks de moeilijkheid van het nieuwe spellingssysteem, kunt genieten van dit oude Gemertse verhaal, àl zàl +t oe wél wà zwĒĒt kòðs+ !

P.H.Vos.

Paeshaven, a.b. "Maupertuus"
 Heyen (L.)

Bái +t hèrtvür.

Toen Ēk zôn+n ópkòm+nd+ jóng+ wòðr vàn +n jòðr òf zöv+n-tien, wònd+n +r +n twàntĒx trĒĒj vàn óns àf n+m boeur, die nie ànd+rs às ónd+r d+ nòòm vàn Han+s WĒl+m Nòl+ b+kĒĒnt stón. Nie umdètíe d+r vör z+n ááig+ zòveul nòòm+ óp nóó hieil, már umdè z+n vád+r WĒl+m èn z+n gròtvád+r Nòl g+dôpt wòðr+. BĒlídíej+m boeur góng Ēk sòðv+s nòx àl dĒk rôm+ hòðl+ en d+r wòðr Ēk vrĒĒt óp; want báí Hàn+s WĒl+m Nòl+ tròf Ēk dĒks+n-teit +m pár boer+ um +t vür zĒt+, die dàn nòx welj +s òðrig+ hĒstóóríeke+s wĒs+ t+ v+rtél+. Op n+n òðvent, dèt+r wĒr zôn v+rgòðd+rĒng um d+n hèrt zòðt èn d+n Ēn+ en d+n and+r+ àl òðitg+pròt rákt+, kwàm ónv+rwààxs NĒl+s d+n hüv+nd+r bĒn+ èn zĒ óns goejen-òðv+nt. D+n Ēn+ nò d+n and+r+ skĒkt+ wà óp èn NĒl+s góng ók báí d+n hèrt zĒt+. W+ wòðr+n um wà nééis v+r-lĒĒg+ èn umdè w+ wĒs+ dè NĒl+s nò d+ jòðrmert g+wĒst wòðr, daaxt+ w+ wél, dètíe wà ópg+lðôp+ zò héb+.

Örst b+gós-ie t+ v+rtél+, dè-tíe z+n zeuv+wĒks+ bag+ tĒg+ twèèlf guld+ v+rkòðxt há, már dè d+ kàlfkoej mĒnd+r wĒ-lĒx wòðr+, d+n hòðv+r wòðr án z+n+n ááu+ préis;pèert wòðr+n +r nie veul án d+ lĒnt èn dè wòðr jôm+r, want +r wòðr+ zàt kòòplauj; +t spĒĒt um dè-t-ie z+n vösk+ nie mĒĒg+nôm+ há már àlà! háí kòs +t ók nie goewt mĒs+.

"Már héd+ gĒn dörpsnééis g+hèùrt, NĒl+s?" vroex Hàn+s WĒl+m Nòl+.

Jòò! zÈ NÈl+s, "dè hoeuvd+ wél t+ vròòg+; m+ kömt um+rs Èn dè dörpk+ z+ lÈÈv+ nie, òf m+ hèurt zô wà, már +t És dÈks+n-téit nie veul b+zund+rs. Èk zàl oe +s v+rtéll+, wa Èk +r zô àl van g+hèurt hép.

Smèèrg+s góng Èk al vrüx nô d+ mèrt èn Èk wòdr d+r nõx gÈn üüir, òf Èk há m+n bag+ al v+rkòòxt. Èk béurd m+n gèlt, èn, lèk g+ wÈt, dàn moet d+ kôpmàn g+tráktÈÈrt wòr+. W+ góng+ báí Klôs Èn +t Fóntéintj+ èn prüüifd+n +r d+ màn twÈÈ bòr+ls. Krèk toen Èk wô gôn, klòpt+-n-+r iem+s óp m+n+ skòòw+r; Èk kÈÈk um, en j+wél, +t wòdr m+ d+ vlieig+nd+ snèèj+r, die Èk zô àf èn toeu nõx àl +s +m bóks èn +n vésj+ hép lòòt+ mòòk+. Hoe-w-+t kömt, dè wÈÈt Èk nie, már die kèèr+l héb-Èk ààlt goeut mög+ lèèj+, èn umdè Èk wÈÈt, dè-t-ie van d+ nat+ g+mÈnt+ És, èn dè +t Èn z+n tès ààlt dónk+r+ mòòn És, gòòf Èk um n+m bòr+l èn vroex òf ie nÈks nééis wÈs t+ lieig+."

"Bè jòò, NÈl+s," zÈ-t-ie; "Èk wÈÈt wél zô wà, már +t És zô lààng um t+ v+rtéll+ èn m+skien héd+t ôk al g+hèurt". "Dè moet nááu luk+", zÈ-n-Èk tÈg+n +m, "lòt óns án dè tóf+lk+ gôn zÈtt+: Èk gÈÈf +r nõx Èn+."

Zô g+zÈt, zô g+dôn.

"Jòò, NÈl+s", zÈ d+ vlieig+nd+ snèèj+r, "às m+ már téit vàn lÈÈv+ hÈ, dàn zie èn hèurt m+ vàn àl+s. Zô g+ m+skien wél wÈt, dan wònt +r báí Lam+rdien Téis+ +n Bòòk+ls mááisk+ vör màait, Jèn+k+ háait z+. Dè die màait náú èr+x gèk És, dè kà.um+ z+ nie kwèl+k nÈÈm+, wànt d+ mÈst+ jóóng wÈÈs zÈn mÈ die sáus óv+rgóót+. Náú dàn: Èn d+ vòrtéit góng Jèn+k+ al+ mèèrg+s d+ koej tèùj+r+ Èn +t laang stÈÈxsk+, en náú há m+ wél g+zien, dè Kup d+ möld+rsknèèxt, dör ôk dÈk langs kèùrd+ èn dan +n pròtj+ mÈ Jèn+k+^{mákt+}, már zónd+r +r àl+vèl èrÈx Èn t+ hébb+, dè die twÈÈ iets mÈ m+kòòr òòit t+ stôn hán. Már léést óp n+n òòv+nt, dè Jèn+k+ nô d+ spÈnÈng báí Jöp van Klôs Hèntj+s g+wÈst wòdr, wòrd+ z+ sòòv+s dör Kup+ àfg+hált èn van diej+n téit àf wòdr +t vör niem+s +n g+hááim, dè die twÈÈ m+kòòr zòòxt+. Dè wòdr àl+mòl goewt èn wél èn veul wòrd+ d+r ôk àl nie mÈr óv+r g+pròt; már m+ zieg+t tòx már dÈk, NÈl+s, dè-t-+r zô iets tus+mbèèj+ kömt as m+ zô veul van m+kòòr héélt. Zô wòdr +t mÈ Kup+ èn Jèn+k+s; Kup krÈx óp d+ méúl+ rüzie mÈ z+n+m bás, èn dè kwam zô wéit, dè-t-ie mÈ d+ zés wÈÈk+ zô v+rtrék+. Vör Kup+ wòdr dè náú nie èr+x, wànt +t És n+ goej+ wérk+r, en háí wÈs, dè-t-ie al+doox báí z+n+n

ááu+m bás Én Hèlmont klòòr kós kòm+. Már wà zô Jèn+k+ dôr
vàn zêg+? Hoe zôt-tie +t ánlég+ um heur dè t+ doen wÉÉt+?
Hái wÉS +r ááig+s gÈn+ goej+ máu án t+ paas+. Sòòv+s, nô
dè-t-ie rüzie mÈ z+n+m bás g+hàt há, trékt ie z+n +strant+
skoeun án. Hái gÈ rèèxt nô Lam+rdien Téis+ èn vròòxt ôf Jèn-
n+k+ ôk báí hónk És.

"Jòò", zÈ Lam+rdien", z+ És krèk nô d+ stàl g+gôn, às g+ z+ t+
sprÈÈk+, kàand+ z+ dòòr vind+".

Kup gÈ-d-+r mÈÉ óp àf èn nô dè-t-ie mÈ Jèn+k+s zô wà ôv+r +t
wÉÈr en ôv+r kùsk+s èn kèlfk+s g+prôt hÈ, zÈ-t-ie:

"Már Jèn+k+, náu moet Ék áu +s wà nééis v+rtéll+".

"èn wà zàl dè zén, Kup: +t És tòx nÉks kòòis?"

"Jao, Jèn+k+, dè wÉÉt Ék zôò nie; már Ék skàt ààltéit, dè
g+ +t nie v+rwààxt+ zààlt".

"Lòt +s hèur+. Kup!"

"Jèn+k+, Ék zàl oe moet+ v+rlòòt+; Ék hép rüzie mÈ m+n+m bás
g+hàt, zôdè Ék oe wô zég+, dè-j-Ék ôv+r vééif wÈÈk+ wÈr nô
m+n+n ááu+n dienst gòw. Már dè nÉks èr+x"-----èn veul vééiv+
-n-en zés+ mÈÈr. már Jèn+k+ lòòist+rd+ d+r nie nô. Kup zô
v+rtrek+ ! èn +t sprÈkwóòrt: òòit+rôòg+, òòit+rhàrt+ +n
vrÈmt dôrsk+, +n nééi liefd+ !

"SprÈkt +r nie vàn, jóng+! Skèèj òòit!"

èn z+ krÈx +n drèèjÈng Én d+r+ kòp èn n+ moejÉxháit Én d+r
bÈÈn; z+ wÉS nie ôf z+ drômd+ ôf wàkt+, z+ vieil kwèl+k.

Kup stón +r v+rbòw+rÉÈrt báí t+ kieik+.

"Jèn+k+, wà skÈÈ-d-oe?"

GÈn antwóòrt! Nô áxt+r+, báí d+ vüürkeul, wòòr Lam+rdien.

"Lam+rdien! álie Jèn+k+ És van d+r ááig+ g+val+! Én Gòts-
hÈÈr+nòòm spoeidoe! wát+r! wát+r!"

èn Én d+n téit dè Lam+rdien óp d+r ááu bÈÈn toeskóót, góng
Kup d+ vòrdeur òòit, hÈl+mòl van z+ stuk+ èn zô wÉt às rò-
g+mbloem.

Rèèxt óp d+ meul+ hiel ie +t án, dàn nô hòòis, èn toen d+
möld+rÈn vroex wa +m skòòw, góunk-ie zónd+r +n stóm wóòrt
t+ sprÈÈk+ nô z+n slòòpkòòm+r. Hái tròk z+n ááig+ òòit èn
góng slòòp+; már dôr wòòr gÈn dénkn án. Slòòp+, èn Jèn+k+
moes +r +s Én blieiv+, z+ wòòr tòx zô v+ràlt+rÉÈrt!

D+n hÈl+ nààxt há-t-ie zôò g+pràk+zÉÈrt, wá-t-+m náu tòx
t+ doen stón, èn toen ie smèèrg+s nô z+n wèèr+k góng, wÉS
ie^rnòx gÈn+ ròòt+mÈ. - Vòr zón hÈÈt vür há-t-ie nòx z+n

lĒĒv+ nie g+stōn.

"Ēk zāl +t mār óp z+n b+lôöp lōōt+", dààxt ie báí z+n ááig+,
 "èn kieik+ d+ kāt mār òòit d+m bôm.

D+n Ēn+n dax nô ð+n ànd+r+ v+r lieip, èn ie lieit Jèn+k+s mār
 Ēn d+r wĒĒz+.

Dòòxs vör z+n v+rtrek kòs ie +t nòx nie van z+n ááig+ v+r-
 krieg+ um van heur afskéit t+ gon nĒĒm+, èn ie méénd+ zôô
 mār mĒ +n stĒl tróóm t+ v+rtrek+; mār dè vieil +m tĒĒg+.

Nô z+n+m bás goej+ndax g+zĒt t+ héb+, góngk ie mĒ z+n pèksk+
 án d+ haant d+ deur òòit en hái Ēs nòx gĒn dārtĒx trĒĒj +t
 hòòis òòit, òf ie zie in d+ vèrt+ +n vròow ánkòm+, mĒ d+
 schòl+k vör d'ôôg+.

+t wòòr Jèn+k+ èn niem+s and+rs!

Toen ie nòòd+r kwam, hiel z+-n-+m stòònd+, èn ónd+r skröw+
 en lām+ntĒĒr+ v+rklòòrt: z+-n-+m, dè-t-ie héúr d+ dōòt án dĒ,
 às ie +t vólháut um t+ v+rtrek+.

"Dèùr+vd+ t+ gon", zĒ-s+, "dan kàand+ ôv+r vĒrtien dòòx óp
 m+n òòitvòòrt kòm+, wànt g+ doet m+ d+ dōòt án!"

Kup, al+vél bléúj vān òòrt, hiel z+n ááig+ goewt.

"Bè, Jèn+k+", zĒ-t-ie, "g+ gôt krèk t+ kĒĒr, òf dè Ēk +t
 laant wél òòit góng; g+ wĒt um+rs dè'k ààltéit veul van oe
 g+háau+ hép, èn dè doeu Ēk nòx. Ēk blieif oe tròow, gĒf m+
 oe haant!"

èn Jèn+k+ gòòf +m d+ rèxt+rhaant èn d+r g+zĒĒxt klòòrd+-n-óp.

"G+ zaalt m+ dĒk kòm+n opzūiik+?" vroex z+ half lax+nt, half
 skröw+nt.

"Ēk zal oe um d+n and+r+ zónd+x kòm+ b+zūiik+, Jèn+k+!"

èn toen prôt+ z+ nòx +n hòrtj+ zūtj+s mĒ m+kòòr, èn toen
 góng t+ léést+ Kup ôv+r d+ grôôt+ bōòn +t dörp òòit.

"Náu b+gréipt+ wél, Hān+s WĒl+m Nōl+, dè-t-+r Ēn +t dörp
 schrĒk+l+k druk ôv+r gĒ. Báí d+ dörsk+s Ēn +t dörp hĒg+t
 Jèn+k+ èr+x b+gááit. Z+ wĒĒt+ nie, hoe dēs+-d+r g+nōx Ēn d+
 mòòlĒng zōn nĒĒm+: D+n hòòv+r löpt +t pèrt nóó! +t sāl nĒks
 òòithòòl+. èn àl hál-+t òòit, +t kan alév+l gĒn goej hüw+l+k
 zén.---

+n próf+sie òòit afxunst! Kup há n+ goej+ spòòrpòt, b+gréipt+?
 Ēk haau +t +r vör, zĒ NĒl+s óp +t léést, dè +t goewt gōn zô
 mĒ al+bái: z+ haau+ veul vān m+kòòr èn dör kōm+t mār óp án".
 +t Ēs àl laang g+lĒĒj+ dè'k n+n óp kòm+nd+ jóng+ van zöv+n-

tien jòòr wòòr èn dè 'k rôm+ hâld+ báí Hàn+s WÉl+m Nöl+, èn dè NÉl+s dè v+rtéls+k+ v+rtéélt hÈ. Toen Ék léést wÈr Én m+n g+bôrt+dèùr+p kwam, hép Ék g+hèurt, dè Kup n+ meule g+hüüirt hÈ, èn dè-t-ie mÈ Jèn+k+s g+tròòwt Es.

Z+ héb+ sòòm+ goeut d+ kòòst, z+ héb+n +n goej g+mòòl, wóón+ goej+kôòp, lég+n +n dòòitj+ vör d+n ááu+n dâx ôv+r, bréng+ Lam+rdien+ tròòw án d+r ánt, vüüi+ d+ joong krÉst+l+k èn goewt óp èn haau+ veul van m+kòòr; már Ék vör máí skât, dè Jèn+k+, às Kup z+ +s vör d+ flòòw+kul plòòg+ wÉl, dè grèpk+ van vrüg+r nõx al +s mÈE zal moet+n hèùr+.

LEDENVERGADERING VAN DINSDAG 30 NOVEMBER 1971 IN HOTEL DE KROON.

Op de 2e vergadering van het winterseizoen mocht de Voorzitter circa 50 leden welkom heten, waaronder enige nieuwe leden. Een speciaal woord van welkom werd gericht tot de spreker van deze avond, de heer Jan Vriënds uit Helmond, een zeldzaam kenner van de natuur en speciaal van de Peel, aan wie de Voorzitter direct het woord gaf. Zijn onderwerp van het eerste gedeelte van zijn lezing was: "Hoe de klot in de Peel kwam"; het tweede gedeelte met kleurendia's zou gaan over de vogels en dieren van het natuureservaat "De Groote of Ospelse Peel".

De vorming van de klot is een kwestie geweest van acht à tien duiend jaar. Geweldige schollen zijn in de ijstijd naar het zuiden geschoven en voerden grote hoeveelheden stenen, zand en grint mee; hier en daar hebben ze voren getrokken en een soort vijvers gevormd. Tussen 8 à 9000 voor Christus moet het duizend jaar lang geregend hebben; circa 5000 voor Christus begonnen de vennen langzaam dicht te groeien door veenmos; het onderste gedeelte ging er af en zakte naar beneden, de laag werd steeds dikker en zoog het water op. Bomen die er in de buurt groeiden, kregen een krans van mos en rotten aan de voeten door, vielen in het water en vormden ook mede de turf. In sommige stukken zijn de stobben van de omgevallen bomen nog te zien. Veenmossen met omgevallen bomen, blad, diverse soorten planten vormen "de grondslag" van de turf.

In Sleswijk (Denemarken) vindt men in het veen nog lijken, geheel gaaf bewaard gebleven; ze zijn afkomstig van de offers